

Майя Володимирівна Перфільєва
викладач кафедри соціальної педагогіки,
соціальної роботи та історії педагогіки
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО У СИСТЕМІ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

У ієрархії вартостей сучасної людини почесне місце займає освіта. Освіта є найважливішим фактором впливу на пристосування індивіда до навколишньої дійсності. Тому для його успішної соціалізації зміст освіти повинен відображати зміни суспільного розвитку та забезпечувати умови для розвитку здібностей кожного громадянина впродовж усього життя.

Освіта розглядається як середовище, у якому формуються особистісні якості людини, відповіді на моральні, соціально-культурні, політико-правові питання і яке дає необхідну систему ціннісних орієнтацій у суспільстві. Таким чином, індивід стає суб'єктом освітньої діяльності з початком процесу соціалізації і до кінця життя [2, с. 11].

Здобуття освіти необхідне не лише людям, які мають стабільний соціальний статус, але й тим, кого зараховують до так званих «кризових» соціальних груп, хто потребує освітніх послуг, максимально наближених до місця роботи чи проживання. Освіта значною мірою сприяє забезпеченню більш успішного пристосування до життя за різних причин і обставин недостатньо або й повністю несформованих членів суспільства та тих, чий життєвий шлях різко змінився.

Довгий час особи з обмеженими можливостями вважалися людьми, що живуть у маргінесі нормального життя, яких потрібно оточити доглядом, забезпечити їм умови існування, не сподіваючись з їхнього боку самостійності і суспільної придатності. Першочерговим завданням сьогодення є потреба у зміні суспільної ментальності, у практичній діяльності на користь осіб з обмеженими

можливостями, щоб дати можливість для активізації їхньої освітньої, професійної та суспільної активності.

Сучасний інформаційний прогрес та швидкий розвиток технологій вимагає від суспільства створення єдиного освітнього простору, доступного для всіх категорій населення. Освіту осіб з обмеженими можливостями і підхід до неї можна представити у вигляді такої моделі: від ізоляції і сегрегації – через інтеграцію до інклюзії.

Загальні аспекти розвитку особистості в системі інтеграційної та інклюзивної освіти відображено у наукових працях вітчизняних науковців Ю. Богінської, О. Глузмана, А. Колупаєвої, І. Малишевської, Ю. Найди, Н. Сабат та ін..

Метою статті є розкриття педагогічних ідей В.О. Сухомлинського у сучасній системі інтеграційної освіти.

На думку В.О. Сухомлинського завданням школи є: «...відкрити у кожній людині її задатки і здібності, дати їй щастя цікавої, інтелектуально повноцінної творчої праці для суспільства, для щастя народу. Увага до кожної індивідуальності, піклування про кожного вихованця, чуйне вдумливе ставлення до позитивних рис і недоліків кожної дитини – основа основ процесу виховання» [1, с. 17-18]. Ці слова є підтвердженням необхідності відкритості шкіл для кожної дитини, зміни філософії по відношенню до обмеженості в першу чергу здорових людей.

Сьогодні в Україні, як і в багатьох країнах світу, набула поширення ідея інклюзивної освіти, що має на меті включення осіб з обмеженими можливостями в загальний суспільний потік, надання шансу навчатися разом і бути прийнятим у групі ровесників. Та на жаль, сягаючи до вершин інклюзії втрачається поступовість алгоритму, тобто процес інтеграції, що є підґрунтям системи включення осіб з обмеженими можливостями у суспільство. Тому, ми зупинимося саме на процесі інтеграційної освіти.

Ідея інтеграційної освіти виникла із хвилі нового гуманізму. В основі її лежало переконання, що, по-перше, сегрегаційна освіта збільшує нерівність між дітьми і цим суперечить правам дитини; по-друге, сегрегаційна освіта не принесла особам з обмеженими можливостями очікуваних результатів у сфері їхніх

суспільних і професійних умінь; і, по-третє, сегрегаційна освіта підкреслює відмінності між людьми, внаслідок чого веде до виділення людей з фізичними чи психічними недоліками. Тому в сучасних освітніх системах все частіше реалізуються концепції інтеграційного навчання дітей з відхиленнями від норми спільно зі здоровими ровесниками.

Освіта і реабілітація осіб з обмеженими можливостями не має одного, оптимального рішення, у зв'язку з чим безперервно триває процес творчого пошуку. Інтеграційне навчання потрібно розуміти як один із варіантів, як дорогу до обмеження форм освітньої сегрегації. Воно є шансом для гальмування процесу суспільної стигматизації [3, с. 7].

Відповідна система освіти дає величезні можливості впливу не тільки на суспільний і емоційний розвиток учнів, але й на їхню реабілітацію. Уміла і професійна допомога розвитку дитини вимагає орієнтації, набуття теоретичного знання і практичного досвіду. Це завдання не тільки для батьків, а і осіб, що готуються до професійної діяльності у цій сфері.

У освітніх закладах, що включають інтеграційні відділи, педагогам надається допомога у сфері відбору програмного змісту і методів роботи з учнями, що мають обмежені можливості, ведення або організації різного виду форм психологічних та педагогічних послуг з метою організації інтеграційної освіти та соціального виховання дітей.

Залежно від потреб учнів з обмеженими можливостями вчитель повинен діагностувати потреби і оцінювати можливості учня, проводити заняття, що інтегрують групу, індивідуальні дидактичні і порівняльні вправи, а також, у міру наявних кваліфікацій, спеціалізовані заняття, що враховують спеціальні освітні потреби учня. Наприклад, орієнтацію у просторі, альтернативні методи комунікації, розвиваючі методики; дії, спрямовані на інтеграцію і безпечне функціонування учня.

Керуючись переконаннями про важливість зазначеної проблеми у рамках освіти (особливо в установах з потребою реалізації ідеї інтеграції) доктор А. Єгер (A. Jegier) розробила пропозиції до виховних занять для дітей та молоді загальноосвітніх навчальних закладів. Пропоновані заняття мають на меті

підготовку здорових дітей до життя в інтеграції з однолітками, що мають обмежені можливості.

Питання, які обговорюються на окремих зустрічах, реалізуються поетапно і з кожним кроком збагачують учнів конкретними і більш комплексними уміннями. Це дозволяє їм почуватися щораз впевненіше в контактах із ровесниками, а також дорослими, однаково – з більшими чи меншими відхиленнями.

Запропонований цикл занять вимагає від учителя вмілої передачі знань, створення проблемних ситуацій і спроб їх розв'язання. Щоб спонукати учнів до дій, учитель використовує у своїй роботі методи, які через різні форми активності дитини спровокують її до спільного досвіду. Діти через основну форму активності, добувають нові уміння та знання для самостійного розвитку, вчать взаємодії і співжиття з ровесниками з обмеженими можливостями, маючи водночас забезпечене відчуття безпеки.

Такі заняття є ефективними для ознайомлення дітей з проблематикою обмеженості, розуміння потреб інших, а також вмілої допомоги тим, хто цього потребує. Спілкування, наприклад, з незрячим однолітком, чи хоч би розуміння його ситуації, спонукає до роздумів, толерантного відношення. У спільній грі здорові діти вчать докладно описувати, відповідно відбирати слова, передавати якнайбільшу кількість інформації, в інший спосіб недоступних незрячому. Діти починають розуміти, що незрячий мусить опиратися на свій слух і почуття дотику, щоб мати змогу орієнтуватися в оточенні. Вчать зважати на своїх однолітків з обмеженими можливостями, щоб не заважати їм своєю поведінкою (наприклад, усі речі мають своє місце і після їх використання відкладаємо їх там, звідки ми взяли). Під час спільних вправ та тренінгів з однолітками, що мають обмежені можливості, діти часто сповнені задумами та ідеями, як дитину з обмеженими можливостями можна включити до спільних ігор [4, с. 34-36].

Головною проблемою, пов'язаною з інтеграцією, є те, що створення інтеграційних відділів не завжди супроводжують зміни в організації навчального закладу, його програмі і стратегії навчання. Цей брак організаційних змін виявляється одним з важливих бар'єрів зведених стратегій навчання.

Таким чином, інтеграція концентрується головним чином на локалізації дитини в шкільному середовищі разом із здоровими ровесниками. Це очевидно величезний прогрес щодо системи сегрегаційної освіти, оскільки дає шанс дитині з обмеженими можливостями навчатися в загальноосвітніх закладах (близько від місця проживання його сім'ї) і на участь в житті закладу. Однак, лише саме введення дитини до класу – то дуже мало, щоб говорити про його інтеграцію. З'являється потреба певного кроку вперед, яким, безсумнівно, стане інклюзивна освіта.

Отже провідні ідеї В.О. Сухомлинського щодо відкритої системи освіти і розкриття кожної особистості є актуальними і в сучасності, що доказує невмирущість його педагогічної спадщини.

Література:

1. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: IV т. – К.: Рад. школа, 1977
2. Шанідзе Н. О. Система безперервної освіти як чинник соціалізації особистості : дис. ... канд. пед. наук : 22.00.04 / Шанідзе Надія Олександрівна. – Харків, 2006. – 209 с.
3. 148, 7 Edukacja jako proces socjalizacji osób niepełnosprawnych // Problemi edukacji, rehabilitacji osób niepełnosprawnych / pod redakcją naukową Anny Klinik. – Kraków, 2009. – Т. 10. – 163 s.
4. Zasepa E. Akceptacja społeczna dzieci niepełnosprawnych przez ich pełnosprawnych rówieśników w świetle wyników własnych badań / E. Zasepa // Roczniki Pedagogiki Specjalnej. – Warszawa, 2000. – Т. 11. – S. 34-36.